

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

دانشکده روانشناسی
روانشناسی اسلامی گرایش مثبت گرا
پایان نامه کارشناسی ارشد

نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه تصور از خدا با کارکرد خانواده

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمدرضا احمدی

استاد مشاور

حجت الاسلام و المسلمین حمید رفیعی هنر

نگارش

حسین رادمرد

بهمن ماه ۱۳۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسم تعالی

صورت جلد دفاع پایان نامه

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

با تمییزات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه)

جلد دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد جناب آقای حسین راومرد رشته: روانشناسی اسلامی گرایش روانشناسی مثبت گرا

تحت عنوان: نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه تصور از خدا با کارکرد خانواده

با حضور استاد راهنما، استاد مشاور و هیأت داوران در موسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت در تاریخ ۱۳۹۵/۱۲/۱۰ برگزار گردید و پایان نامه

ایشان با کسب نمره به عدد: ۲۰ به حروف: بیست با درجه عالی پذیرفته شد.

نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
مدیر گروه: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمد رضا احمدی	استاد	
استاد راهنما: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمد رضا احمدی	استاد	
استاد مشاور: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای حمید رفیعی هنر	مربی	
استاد داور: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمد صادق شجاعی	استاد	
نماینده تحمیلات تکمیلی: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای محمد رضا کریمی	مربی	

معاون آموزشی مؤسسه
سید حسین رکن‌الدین

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

دانشکده روانشناسی
روانشناسی اسلامی گرایش مثبت گرا
پایان نامه کارشناسی ارشد

نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه تصور از خدا با کارکرد خانواده

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر محمدرضا احمدی

استاد مشاور

حجت الاسلام و المسلمین آقای حمید رفیعی هنر

نگارش

حسین رادمرد

بهمن ماه ۱۳۹۵

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب حسین رادمرد فرزند محمدرضا متولد ۱۳۶۰ به شماره شناسنامه ۶۵۹ صادره فردوس به شماره دانش پژوهی ۹۲۱۱۴۰۰۳ رشته روانشناسی اسلامی گرایش مثبت گرا متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی این جانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این زمینه از آن ها استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مآخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه قبلا برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط موسسه از اعتبار ساقط خواهد شد.

نام و نام خانوادگی دانش پژوه

امضاء

حقوق مادی و معنوی پایان نامه

چاپ و انتشار پایان نامه های تحصیلی دانش پژوهان مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت بیان گر بخشی از فعالیتهای علمی- پژوهشی مؤسسه است.

این جانب حسین رادمرد دانش پژوه رشته روانشناسی اسلامی گرایش مثبت گرا مقطع کارشناسی ارشد، متعهد می گردم موارد ذیل را در خصوص حقوق مادی و معنوی پایان نامه ام با موضوع:

نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه تصور از خدا با کارکرد خانواده

رعایت نمایم و در صورت تخلف از موارد ذیل، کلیه تبعات حقوقی آن بر عهده اینجانب خواهد بود: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه، مراتب را قبلاً به صورت کتبی به معاونت پژوهش مؤسسه اطلاع دهم و در صورت تمایل مؤسسه به چاپ پایان نامه به صورت کتاب، اولویت با مؤسسه خواهد بود. در صورت موافقت معاونت پژوهش با چاپ پایان نامه به صورت کتاب توسط دانش پژوه در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل چاپ گردد:

کتاب حاضر حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی اسلامی گرایش مثبت گرا است که در سال ۱۳۹۵ در مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت به راهنمایی آقای حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمدرضا احمدی و مشاوره آقای حجت الاسلام و المسلمین حمیدرفیعی هنر از آن دفاع شده است.

به منظور غنی سازی منابع و مآخذ کتابخانه مؤسسه دو نسخه از آن به کتابخانه و دو نسخه نیز جهت بهره برداری به معاونت پژوهش اهدا خواهد شد.

نام و نام خانوادگی دانش پژوه

امضاء

تقديم به

روح پاک پدر و مادرم که جایشان خالی است

با سپاس از

او که به من هنر آموختن را ارزانی بخشید

و اساتید محترم؛

جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد رضا احمدی که بزرگوارانه راهنمایی پایان نامه حقیر را تقبل و مرا در تهیه و تنظیم آن یاری دادند و جناب حجت الاسلام و المسلمین حمیدرفیعی هنر که با بیان نکات دقیق خود، مشاوره همراه در طول مسیر پژوهش بودند.

و با سپاس از

جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر زارعان و همکارانشان در موسسه اخلاق و تربیت که با زحمات خالصانه خود زمینه را برای پژوهش و تحقیق حوزویان در علوم تربیتی و روانشناسی فراهم ساخته اند.

چکیده

کارکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمانی، اجتماعی و هیجانی اعضا آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه تصور از خدا و کارکرد خانواده بود. بدین منظور ۳۸۶ معلم از معلمان استان خراسان جنوبی در سال ۱۳۹۴ با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای مرحله‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه تصور از خدا (لارنس، ۱۹۹۷)، مقیاس تاب‌آوری (کانر و دیویدسون، ۲۰۰۳) و مقیاس کارکرد خانواده مک‌مستر (۱۹۸۳) استفاده شد. نتایج تحلیل‌های آماری نشان داد که بین همه خرده مقیاس‌های تصور از خدا با تاب‌آوری رابطه معنادار مثبت و با کارکرد ناسالم خانواده رابطه معنادار منفی وجود دارد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد کارکرد خانواده توسط تصور از خدا قابل پیش‌بینی است و ۱۹.۳ درصد از کارکرد خانواده را تبیین می‌کند. در این میان طبق نتایج حاصل از رگرسیون گام به گام، سه خرده مقیاس تصور حضور، محبت و خیرخواهی عمده این واریانس را تبیین می‌کند. نتایج حاصل از بررسی فرضیه اصلی پژوهش طبق روش بارون و کنی (۱۹۸۶) نیز نشان داد که تاب‌آوری رابطه هریک از سه خرده مقیاس حضور، محبت و خیرخواهی با کارکرد خانواده را واسطه‌گری جزئی می‌کند.

کلیدواژگان: خانواده، کارکرد خانواده، تصور از خدا، تاب‌آوری.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و مفاهیم پژوهش	۱
۱-۱- بیان مساله	۲
۱-۲- ضرورت پژوهش	۶
۱-۳- هدف‌های پژوهش	۶
۱-۳-۱- هدف اصلی	۶
۱-۳-۲- هدف‌های فرعی	۶
۱-۳-۳- هدف‌های کاربردی	۷
۱-۳-۳-۱- کاربرد علمی	۷
۱-۳-۳-۲- کاربرد عملی	۷
۱-۴- فرضیه‌های پژوهش	۷
۱-۴-۱- فرضیه اصلی	۷
۱-۴-۲- فرضیه‌های فرعی	۷
۱-۵- تعریفها	۸
۱-۵-۱- تعریف‌های مفهومی	۸
۱-۵-۱-۱- کارکرد خانواده	۸
۱-۵-۱-۲- تصور از خدا	۸
۱-۵-۱-۳- تاب‌آوری	۹
۱-۵-۲- تعریف‌های عملیاتی	۹
۱-۵-۲-۱- کارکرد خانواده	۹
۱-۵-۲-۲- تصور از خدا	۹
۱-۵-۲-۳- تاب‌آوری	۹
فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش	۱۰

ب

- ۱۵..... ۱-۲-کارکرد خانواده
- ۱۶..... ۲-۲-رویکرد سیستمی
- ۱۷..... ۱-۲-۲-الگوی مک مستر
- ۱۹..... ۲-۲-۲-ابعاد کارکرد خانواده مکمستر
- ۱۹..... ۱-۲-۲-۲-حل مساله
- ۲۰..... ۲-۲-۲-۲-ارتباطات
- ۲۰..... ۳-۲-۲-۲-نقش ها
- ۲۱..... ۴-۲-۲-۲-پاسخگویی عاطفی
- ۲۱..... ۵-۲-۲-۲-درگیری عاطفی
- ۲۱..... ۶-۲-۲-۲-کنترل رفتاری
- ۲۲..... ۷-۲-۲-۲-کارکرد کلی
- ۲۳..... ۲-۲-تصور از خدا
- ۲۵..... ۲-۲-۱-خاستگاه تصور از خدا
- ۳۱..... ۲-۳-تاب آوری
- ۳۴..... ۱-۳-۲-ویژگی های افراد تابآور
- ۳۴..... ۱-۱-۳-۲-منبع کنترل درونی
- ۳۵..... ۲-۱-۳-۲-امید
- ۳۶..... ۳-۱-۳-۲-خوش بینی
- ۳۷..... ۴-۱-۳-۲-معنویت و داشتن هدف و معنا در زندگی
- ۳۷..... ۳-۳-۲-رویکردهای نظری مرتبط با تاب آوری
- ۳۸..... ۱-۳-۳-۲-رویکرد بالبی و نظریه دلبستگی
- ۳۹..... ۲-۳-۳-۲-رویکرد فرانکل و نظریه معنادرمانی

۴۰	۲-۴- پیشینه تجربی
۴۱	۲-۴-۱- پژوهش های داخلی
۴۸	۲-۴-۲- پژوهش های خارجی
۵۵	۲-۵- چارچوب مفهومی
۵۷	فصل سوم: روش تحقیق و اجرای پژوهش
۵۸	۳-۱- روش پژوهش
۵۸	۳-۲- جامعه آماری
۵۹	۳-۳- حجم نمونه
۵۹	۳-۴- روش نمونه گیری
۶۲	۳-۵- ابزار پژوهش
۶۲	۳-۵-۱- پرسشنامه کارکرد خانواده
۶۴	۳-۵-۲- پرسشنامه تصور از خدا
۶۶	۳-۵-۳- پرسشنامه تاب آوری
۶۷	۳-۶- روش اجرا
۶۸	۳-۷- روش تجزیه و تحلیل دادهها
۶۹	فصل چهارم: یافته های پژوهش
۷۰	۴-۱- یافته های توصیفی پژوهش
۷۰	۴-۲- ویژگی های جمعیت شناختی
۷۰	۴-۲-۱- جنسیت
۷۱	۴-۲-۲- تحصیلات
۷۱	۴-۲-۳- مدت ازدواج
۷۲	۴-۲-۴- تعداد فرزندان
۷۳	۴-۲-۵- شهر
۷۴	۴-۲-۶- کارکرد خانواده

۷۵.....	۷-۲-۴- تصور از خدا
۷۶.....	۸-۲-۴- تاب‌آوری
۷۶.....	۳-۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس فرضیه‌ها
۷۶.....	۴-۴- مفروضه‌های آماری نرمال بودن نمونه‌های پژوهش
۷۷.....	۵-۴- فرضیه اول
۷۹.....	۶-۴- فرضیه دوم
۸۰.....	۷-۴- فرضیه سوم
۸۱.....	۸-۴- فرضیه چهارم
۸۸.....	۹-۴- فرضیه پنجم، فرضیه اصلی پژوهش
۹۰.....	۱۰-۴- فرضیه اصلی پژوهش (بخش اول)
۹۳.....	۱۱-۴- فرضیه اصلی پژوهش (بخش دوم)
۹۵.....	۱۲-۴- فرضیه اصلی پژوهش (بخش سوم)
۹۸.....	۱۳-۴- روش بوت استرپینگ
۱۰۰.....	فصل پنجم: تفسیر یافته‌های پژوهش
۱۰۱.....	۱-۵- تفسیر در چارچوب فرضیه‌های پژوهش
۱۰۱.....	۱-۱-۵- تفسیر نتایج مربوط به فرضیه اول پژوهش
۱۰۵.....	۲-۱-۵- تفسیر نتایج مربوط به فرضیه دوم پژوهش
۱۰۷.....	۳-۱-۵- تفسیر نتایج مربوط به فرضیه سوم پژوهش
۱۰۸.....	۴-۱-۵- تفسیر نتایج مربوط به فرضیه چهارم پژوهش
۱۱۳.....	۵-۱-۵- تفسیر نتایج مربوط به فرضیه اصلی پژوهش
۱۱۶.....	۲-۵- محدودیت‌ها و پیشنهاد های پژوهش
۱۰۰.....	منابع فارسی
۱۰۷.....	منابع انگلیسی

فهرست جداول

- جدول ۳-۱: حجم نمونه و توزیع آن در ۵ شهر اصلی ۶۱
- جدول ۳-۲: عنوان و شماره سوالات هریک از خرده مقیاس‌های کارکرد خانواده FAD ۶۴
- جدول ۳-۳: عنوان و شماره سوالات هریک از خرده مقیاس‌های تصور از خدا ۶۶
- جدول ۴-۱: ویژگی توصیفی جنسیت شرکت کنندگان ۷۰
- جدول ۴-۲: ویژگی‌های توصیفی سطح تحصیلات به تفکیک جنسیت ۷۱
- جدول ۴-۳: ویژگی‌های توصیفی مدت ازدواج ۷۲
- جدول ۴-۴: ویژگی‌های توصیفی تعداد فرزندان شرکت کنندگان ۷۳
- جدول ۴-۵: ویژگی‌های توصیفی شهر محل سکونت شرکت کنندگان ۷۴
- جدول ۴-۶: ویژگی‌های توصیفی نمرات خرده مقیاس‌های کارکرد خانواده به تفکیک جنسیت ۷۴
- جدول ۴-۷: ویژگی‌های توصیفی نمرات خرده مقیاس‌های تصور از خدا به تفکیک جنسیت ۷۵
- جدول ۴-۸: ویژگی‌های توصیفی نمره تاب‌آوری به تفکیک جنسیت ۷۶
- جدول ۴-۹: ماتریس همبستگی میان خرده مقیاس‌های تصور از خدا و خرده مقیاس‌های کارکرد خانواده ۷۸
- جدول ۴-۱۰: ماتریس همبستگی میان خرده مقیاس‌های تصور از خدا و نمره کل تاب‌آوری ۷۹
- جدول ۴-۱۱: ماتریس همبستگی نمره کل تاب‌آوری و خرده مقیاس‌های کارکرد خانواده ۸۰
- جدول ۴-۱۲: ضریب تعیین و رگرسیون همزمان کارکرد کلی خانواده توسط تصور از خدا ... ۸۲
- جدول ۴-۱۳: عرض از مبدا و ضرایب بتای مدل رگرسیون کارکرد کلی خانواده توسط متغیرهای تصور از خدا ۸۲
- جدول ۴-۱۴: ضریب تعیین و رگرسیون همزمان کارکرد کلی خانواده توسط تاب‌آوری ۸۳
- جدول ۴-۱۵: ضریب تعیین و رگرسیون گام به گام کارکرد کلی خانواده توسط تصور از خدا ۸۵
- جدول ۴-۱۶: ضرایب رگرسیون استاندارد شده رگرسیون گام به گام کارکرد کلی خانواده توسط تصور از خدا ۸۶
- جدول ۴-۱۷: ضریب تعیین و رگرسیون همزمان کارکرد کلی خانواده توسط تصور از خدا و تاب‌آوری ۸۷

جدول ۱۸-۴ : ضرایب بتای مدل رگرسیون کارکرد کلی خانواده توسط متغیرهای تصور از خدا و تاب‌آوری.....	۸۸
جدول ۱۹-۴ نتایج رگرسیون تاب‌آوری بر روی تصور حضور خدا.....	۹۱
جدول ۲۰-۴ نتایج رگرسیون کارکرد کلی خانواده بر روی تصور حضور خدا.....	۹۱
جدول ۲۱-۴ نتایج رگرسیون متغیر کارکرد کلی خانواده بر روی دو متغیر تصور حضور خدا و تاب‌آوری.....	۹۲
جدول ۲۲-۴ نتایج رگرسیون متغیر تاب‌آوری بر روی متغیر تصور محبت خدا.....	۹۳
جدول ۲۳-۴ نتایج رگرسیون متغیر کارکرد کلی خانواده بر روی متغیر تصور محبت خدا.....	۹۴
جدول ۲۴-۴ نتایج رگرسیون متغیر کارکرد کلی خانواده بر روی دو متغیر تصور محبت خدا و تاب‌آوری.....	۹۵
جدول ۲۵-۴ نتایج رگرسیون متغیر تاب‌آوری بر روی متغیر تصور خیرخواهی خدا.....	۹۶
جدول ۲۶-۴ نتایج رگرسیون متغیر کارکرد کلی بر روی متغیر تصور خیرخواهی خدا.....	۹۷
جدول ۲۷-۴ نتایج رگرسیون متغیر کارکرد کلی خانواده بر روی دو متغیر تصور خیرخواهی خدا و تاب‌آوری.....	۹۷
جدول ۲۸-۴ نتایج بوت استراپ مسیرهای غیرمستقیم a.b.....	۹۹

فصل اول

کلیات و مفاهیم پژوهش

۱-۱- بیان مساله

خانواده، یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه و شکل‌دهنده‌ی شخصیت آدمی است. مطلوبیت، رضایت، خشنودی، کیفیت و کارکرد بهینه‌ی خانواده، عامل بسیار تاثیرگذاری در شکوفایی، رشد و پیشرفت اعضای خانواده است (بهبودی، هاشمیان، پاشاشریفی و همکاران، ۱۳۸۸). اسلام نیز، که برنامه سعادت و تکامل بشر است توجه ویژه‌ای به سلامت، رشد و پویایی این نهاد سرنوشت‌ساز دارد (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۷). پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) می‌فرمایند: «در اسلام، بنیادی نهاده نشده است که در نزد خدا، از ازدواج (تشکیل خانواده)، محبوب‌تر باشد»^۱.

کارکرد خانواده^۲ جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمانی، اجتماعی و هیجانی اعضا آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سیلبورن^۳، ۲۰۰۶، به نقل از قمری و خوشنام، ۱۳۹۰). مدل کارکرد خانواده مک‌مستر^۴ از جمله مدل‌هایی است که در دهه ۱۹۶۰ توسط اپشتاین^۵، بیشاپ^۶ و لوین^۷ در دانشگاه مک‌مستر ارائه شد. این مدل مبتنی بر رویکرد سیستمی است که ساختار، سازمان و الگوی تبادلی واحد زناشویی را توصیف می‌کند (کیت‌نرو همکاران، ۱۹۹۶، به نقل از محمدی‌زاده، ۱۳۸۵).

۱. ما بنی فی الاسلام بناءً أحبّ الى الله عزّوجلّ، و أعزّ من التزويج» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۳، ص ۲۲۲)

2. Family Functioning

3. Sylbvrn, S.

4. Mc Master Model Of Family Functioning

5. Epstein, N.B.

6. Bishop, D.S.

7. Levine

پژوهش‌های بسیاری تاکنون به بررسی عوامل تأثیرگذار بر کارکرد خانواده پرداخته‌اند. از جمله این عوامل می‌توان به ویژگی‌های شخصیتی زوجین (بهبودی و دیگران، ۱۳۸۸)، باورهای ارتباطی (سیف و اسلامی، ۱۳۸۷) و مهارت‌های زندگی (پورقاسمی، ۱۳۸۹) اشاره نمود. یکی از عواملی که در ارتباط با کارکرد خانواده مورد پژوهش قرار گرفته است، میزان دین‌داری و معنویت افراد است. هرچند که در این زمینه پژوهش‌های اندکی صورت گرفته اما نتایج آنها اثر مثبت دین‌داری بر کارکرد خانواده را تأیید می‌کند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به پژوهش پورنازی، مقیمی، قلی‌زاده و همکاران (۱۳۸۸) و یوسفی، مرزی، نظری‌پور (۱۳۹۲) اشاره کرد.

اما این که دین‌داری چگونه بر کارکرد خانواده تأثیر می‌گذارد به متغیرهای مختلفی می‌توان اشاره کرد. پین^۱ (۲۰۱۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که دین‌داری به خصوص باورهای دینی خانواده‌ها، نوع و سطح نگرش‌ها، اهداف و انتظارات، ادراکات، مفهوم سازی و ارتباطات عاطفی و انسجام بین اعضاء را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از جمله مهم‌ترین باورهای دینی، تصور از خدا (خداانگاره) را می‌توان نام برد که به عنوان درک تجربه‌ی شخص از خدا می‌باشد و با بسیاری از کارکردهای روان‌شناختی و دینی از جمله دلبستگی به خدا رابطه معنادار دارد (نورعلیزاده، ۱۳۹۱).

گورساج^۲ (۱۹۶۸) اعتقاد دارد که تصور از خدا خیلی پیچیده‌تر و از لحاظ روان‌شناختی با معنی‌تر از آن چیزی است که با ارزیابی‌های مکرر درجات اعتقاد مذهبی به دست آید. بر این اساس وی معتقد است مطالعه تصورات افراد از خدا می‌تواند بیشتر از متغیر میزان دین‌داری، نشان از میزان بلوغ ذهنی و رسش روانی ایشان باشد. همچنین در صورتی که صحبت از شناخت افراد و شخصیت ایشان به میان آید و بخواهیم سازه‌ای روانی انتخاب کنیم تا با بررسی آن به بسیاری از ویژگی‌های روانی افراد پی‌بیریم، آنگاه تصویری که فرد از خدا دارد، بسیار مهم

1. Payne, P. B.

2. Gorsuch, R. L.

است (لارنس، ۱۹۹۷). اما باوجود اهمیتی که سازه‌ی تصور از خدا دارد، کمتر مورد توجه پژوهشگران حوزه خانواده قرار گرفته است.

خانواده خصوصاً در زمان کنونی باچالش‌ها و آسیب‌های گوناگونی مواجهه است. یکی از عوامل اساسی که موجب مقاومت موفقیت‌آمیز اعضای خانواده در برابر موقعیت‌های چالش برانگیز بوده و نقش مهمی در سازگاری فرد و عاملی مهم برای حل مشکلات و غلبه بر آن‌هاست، «تاب‌آوری»^۱ است.

«تاب‌آوری» یکی از سازه‌های روان‌شناختی است که مورد توجه روان‌شناسان مثبت‌نگر قرار گرفته است. به باور گارمزی^۲ و ماستن^۳ (۱۹۹۰) تاب‌آوری یک فرایند یا توانایی سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده می‌باشد (سامانی، جوکار و صحراگرد، ۱۳۸۶). کانر^۴ و دیویدسون^۵ (۲۰۰۳) معتقدند که تاب‌آوری تنها پایداری در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدکننده نیست، بلکه مشارکت فعال و سازنده‌ی فرد در محیط است. در واقع تاب‌آوری توانمندی فرد در برقراری تعادل زیستی-روانی در شرایط خطرناک است (شاکری نیا و محمدپور، ۱۳۸۹) که در هر یک از زوجین در عرصه خانواده می‌تواند نمایان شود. بنابراین انتظار می‌رود تاب‌آوری نقش مهمی در کارکرد خانواده ایفا کند.

مطالعات بی‌شماری در زمینه تاب‌آوری، به اهمیت باورهای دینی و شرکت در یک جامعه مذهبی در رابطه با تاب‌آوری اشاره دارند (ورنر^۶، ۱۹۹۳). نتایج تحقیقات، از نقش دین‌داری خانواده در رشد تاب‌آوری اعضای آن خبر می‌دهد (احمدی، ناصرآبادی، مرادی و همکاران، ۱۳۹۴). از این رو برخی محققان در تلاش برای شناسایی عوامل ارتقاء دهنده تاب‌آوری، به

-
1. Resiliency
 - 2 . Garnezy, N.
 3. Masten, A.S.
 4. Conner, K.M.
 5. Davidson, J.R.T.
 6. Werner,E.E.

بررسی و مطالعه دین‌داری روی آورده‌اند. در همین راستا پژوهش صدیقی، معصومی و شاه-سیاه (۱۳۹۴) حاکی از این است که اعتقادات و باورهای دینی یکی از زمینه‌های مهم رشد تاب‌آوری است.

شواهدی که نقش دین را به عنوان یک مکانیسم حفاظتی در نوجوانان در معرض خطر بررسی کرده‌اند، نیز حاکی از آن است که دین‌داری می‌تواند باعث ارتقاء تاب‌آوری در آنها شود (بال^۱، ۲۰۰۳). همچنین طبق تحقیقات والش^۲ نظام باورها و به خصوص باورهای دینی نه تنها در تاب‌آوری افراد مؤثر است بلکه به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع رشد تاب‌آوری محسوب می‌شود (والش ترجمه دهقانی، ۱۳۹۱، ص ۶۸). پارگامنت^۳ (۲۰۰۷، به نقل از بواله‌ری، ۱۳۹۲) به عنوان یکی از نظریه پردازان حوزه دین و معنویت، در پژوهش‌های خود طرح‌واره‌های ذهنی افراد از خدا را به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع برای مدیریت چالش‌ها و ناملازمات زندگی می‌داند. بنابراین به نظر می‌رسد تصورات فرد از خدا به عنوان یکی از باورهای اساسی و مهم در مجموعه باورهای دینی افراد از جمله منابع مهم رشد تاب‌آوری محسوب شود.

با توجه به آنچه در رابطه دین‌داری و به خصوص باورهای دینی و تاب‌آوری با کارکرد خانواده گذشت، به نظر می‌رسد می‌توان رابطه سه متغیر «تصور از خدا»، «تاب‌آوری» و «کارکرد خانواده» را مورد بررسی قرار داد. همچنین با توجه به اینکه باورهای دینی یکی از منابع رشد تاب‌آوری است، و از سوی دیگر تاب‌آوری نقش مهمی در ارتقای کارکرد خانواده دارد، انتظار می‌رود متغیر «تصور از خدا» به عنوان یکی از باورهای دینی از طریق افزایش «تاب‌آوری» بر کارکرد خانواده اثرگذار باشد. لذا بررسی نقش واسطه‌ای «تاب‌آوری» در رابطه «تصور از خدا» با «کارکرد خانواده» هدف اصلی این پژوهش است.

-
1. Ball, J.
 2. Walsh, F.
 3. Pargament, K.I.

۲-۱- ضرورت پژوهش

خانواده به دلیل اهمیت و جایگاه ویژه‌اش از دیرباز مورد توجه اندیشمندان بوده است. نقش خانواده در شکل‌گیری جامعه و ارتقاء یا انحطاط آن، باعث شده است که از جنبه‌های مختلف مورد توجه پژوهش‌گران قرار گیرد. کارکرد خانواده از جنبه‌های مهم محیط خانواده است که ابعاد مختلفی همچون فرایند حل مساله، روابط و ایفای نقش اعضا، پاسخ‌گویی عاطفی و... را مورد توجه قرار می‌دهد (ریان و همکاران، ترجمه محسن دهقانی، ۱۳۹۰).

شناخت کارکرد خانواده، زمینه‌ای خواهد بود تا نهاد خانواده از توجه و حمایتی که شایسته آن است، برخوردار شود. اگر مولفه‌های موثر در کارکرد خانواده به درستی شناسایی شود، جنبه‌های مثبت آن تقویت و جنبه‌های منفی و آسیب‌پذیر آن اصلاح و ترمیم می‌گردد. دین‌بویژه باورهای دینی از جمله مسایل مهم و تاثیرگذار در حوزه خانواده است. بنابراین ضروری است نقش دین‌داری در کارکرد خانواده به خصوص با در نظر گرفتن متغیرهای چون تصور از خدا و تاب‌آوری که در روان‌شناسی مثبت بدان توجه خاص شده است، هرچه بیشتر مورد بررسی قرار گیرد. فقدان پژوهش‌های لازم در این زمینه بویژه با در نظر گرفتن شاخص‌های جزئی‌تر حوزه دینداری پژوهشگر را وا داشت تا رابطه مذکور را مورد بررسی قرار دهد.

۳-۱- هدف‌های پژوهش

۱-۳-۱- هدف اصلی

- شناسایی نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه تصور از خدا با کارکرد خانواده.

۲-۳-۱- هدف‌های فرعی

- شناسایی رابطه تصور از خدا با کارکرد خانواده.
- شناسایی رابطه تصور از خدا با تاب‌آوری.
- شناسایی رابطه تصور از خدا با تاب‌آوری و کارکرد خانواده.
- پیش‌بینی کارکرد خانواده توسط تاب‌آوری و تصور از خدا.

۳-۳-۱- هدف‌های کاربردی

۳-۳-۱-۱- کاربرد علمی

این پژوهش به بررسی رابطه سه متغیر تصور از خدا، تاب‌آوری و کارکرد خانواده می‌پردازد و بدین طریق به توسعه علم روانشناسی در این سه حوزه (به‌ویژه حوزه خانواده) کمک می‌کند. از سوی دیگر، این پژوهش در صورت اثبات فرضیه‌ها می‌تواند نقش دین‌داری با در نظر گرفتن سازه‌های جزئی‌تر همچون تصور از خدا بر تقویت نهاد خانواده تأیید نموده و بدین طریق تأثیر مثبت دین و معنویت را در عرصه زندگی تأیید نماید و این مهم همواره مورد توجه روانشناسان مسلمان بوده است.

۳-۳-۱-۲- کاربرد عملی

در صورت شناسایی رابطه مثبت دو عامل تصور از خدا و تاب‌آوری با کارکرد خانواده، این توصیه کاربردی را به مشاوران و نهادهای حامی خانواده خواهد داشت که توجه به این دو عامل را در فعالیت‌های خود مدنظر قرار دهند. خصوصاً اگر نقش خرده مقیاس‌های تصور از خدا در رشد تاب‌آوری و کارکرد خانواده روشن گردد، زمینه‌ای خواهد بود تا تکنیک‌های دقیق‌تری در خانواده درمانی مبتنی بر مقیاس‌های دین‌داری مورد استفاده قرار گیرد.

۴-۱- فرضیه‌های پژوهش

۴-۱-۱- فرضیه اصلی

۱. تاب‌آوری رابطه تصور از خدا با کارکرد خانواده را واسطه‌گری می‌کند.

۴-۱-۲- فرضیه‌های فرعی

۱. تصور از خدا با کارکرد خانواده رابطه معناداری دارد.

۲. تصور از خدا با تاب‌آوری رابطه معناداری دارد.

۳. تاب‌آوری با کارکرد خانواده رابطه معناداری دارد.

۴. تاب‌آوری و تصور از خدا، کارکرد خانواده را پیش‌بینی می‌کنند.

۵-۱- تعاریفها

متغیرها را می‌توان به دو صورت تعریف مفهومی و تعریف عملیاتی تعریف کرد. تعریف مفهومی به تعریف یک واژه توسط واژه‌های دیگر اشاره دارد. در این گونه تعریف از واژه‌های انتزاعی و ملاک‌های فرضی استفاده می‌شود (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۹۰، ص ۴۰). تعریف عملیاتی، تعریفی است که بر ویژگی‌های قابل مشاهده استوار است. تعریف عملیاتی فعالیت‌های محقق را در اندازه‌گیری یا دستکاری یک متغیر مشخص می‌سازد (همان).

۱-۵-۱- تعاریف‌های مفهومی

۱-۵-۱-۱- کارکرد خانواده

کارکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمانی، اجتماعی و هیجانی اعضا آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سیلبرن^۱، ۲۰۰۶ به نقل از قمری و خوشنام، ۱۳۹۰). مدل کارکرد خانواده مک مستر^۲ از جمله مدل‌هایی است که برای کارکرد خانواده شش بعد حل‌مساله، ارتباط، نقش‌ها، پاسخ‌دهی عاطفی، مشارکت عاطفی، کنترل رفتار را در نظر گرفته است. کارکرد کلی خانواده نیز به عنوان زیرمقیاس هفتم نماینده سایر زیرمقیاس‌های می‌باشد (ثناپی، ۱۳۷۹، ص ۱۳).

۱-۵-۱-۲- تصور از خدا

تصور از خدا احساس و تجربه‌ای است که فرد در طول زندگی نسبت به خدا پیدا می‌کند. تصور از خدا یکی از اساسی‌ترین جنبه‌های نظام اعتقادی افراد مؤمن است و با اینکه نیاز به آگاهی دارد، به طور ضمنی و غیر مستقیم با تجربه‌های دینی افراد شکل می‌گیرد و به شکل احساس معنوی از خدا در می‌آید (علیانست، ۱۳۹۱، ص ۹۹).

1. Sylbvrn, S.

2. Mc Master Model Of Family Functioning

۳-۱-۵-۱- تاب‌آوری

تاب‌آوری تنها پایداری در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدکننده نیست، بلکه مشارکت فعال و سازنده‌ی فرد در محیط است (کانر^۱ و دیویدسون^۲، ۲۰۰۳). در واقع تاب‌آوری توانمندی فرد در برقراری تعادل زیستی-روانی در شرایط خطرناک است. همچنین به باور گارمزی^۳ و ماستن^۴ (۱۹۹۰) تاب‌آوری یک فرایند یا توانایی سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده می‌باشد (سامانی، جوکار و صحراگرد، ۱۳۸۶، ص ۲۹۰).

۲-۱-۵-۱- تعریف‌های عملیاتی

۱-۲-۵-۱- کارکرد خانواده

منظور از کارکرد خانواده در این پژوهش، نمره‌ای که هر فرد در پاسخ به گویه‌های مقیاس کارکرد خانواده (مک‌مستر، ۱۹۸۳) کسب می‌کند. این مقیاس که توسط اپشتاین، بالدوین و بیشاپ تدوین شده است مشتمل بر ۶۰ پرسش و ۷ خرده مقیاس به نام‌های حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها، پاسخ‌گویی عاطفی، مشارکت عاطفی و مهار رفتار و کارکرد کلی خانواده می‌باشد.

۲-۲-۵-۱- تصور از خدا

منظور از تصور از خدا در این پژوهش نمره‌ای که هر فرد در پاسخ به گویه‌های مقیاس تصور از خدا (لارنس، ۱۹۹۷)، کسب می‌کند. این مقیاس مشتمل بر ۷۲ پرسش و ۶ خرده مقیاس به نام‌های حضور، محبت، رفعت، خیرخواهی، اجابت و مشیت می‌باشد.

۳-۲-۵-۱- تاب‌آوری

منظور از تاب‌آوری در این پژوهش نمره‌ای که هر فرد در پاسخ به گویه‌های مقیاس تاب‌آوری (کانر و دیویدسون، ۲۰۰۳) کسب می‌کند. این مقیاس مشتمل بر ۲۵ پرسش می‌باشد. دامنه نمرات از ۲۵ تا ۱۲۵ متغیر است.

-
1. Conner, K.M.
 2. Davidson, J.R.T.
 3. Garnezy, N.
 4. Masten, A.S.

فصل دوم

ادبیات و پیشینه پژوهش

خانواده، یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه و شکل‌دهنده‌ی شخصیت آدمی است. مطلوبیت، رضایت، خشنودی، کیفیت و کارکرد بهینه‌ی خانواده، عامل بسیار تاثیرگذاری در شکوفایی، رشد و پیشرفت اعضای خانواده است (بهبودی، هاشمیان، پاشاشریفی و همکاران، ۱۳۸۸). اگرچه تعریف خانواده آسان به نظر می‌رسد، اما این اصطلاح بسیار پیچیده و مبهم است و بر سر تعریف آن اختلاف نظرهای بسیاری وجود دارد. در یک جامعه، خانواده متشکل از زن، مرد و فرزندان آن‌ها است، در حالی که در جامعه‌ای دیگر خانواده گسترده و دربرگیرنده مادر بزرگ و پدر بزرگ است. گاه حتی خانواده شامل فامیل درجه‌دومی که روابط تنگاتنگی با هم دارند نیز می‌شود. همچنین در برخی جوامع ممکن است خانواده به زن و مردی که ازدواج نکرده‌اند اما مدت زمان طولانی با هم زندگی می‌کنند هم اطلاق شود. ممکن است اعضای خانواده کنار هم نباشند ولی یک خانواده تلقی شوند؛ برای مثال افرادی که سرپرستی فرزندان را از راه دور بر عهده دارند نیز یک خانواده واحد محسوب می‌شوند. بنابراین به‌رغم این که شاید به نظر برسد تعریف خانواده بسیار ساده است، اما ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های خاص خود را دارد که بر اساس جوامع مختلف تغییر می‌کند (شکوهی یکتا، ۱۳۹۱، ص ۲۲).

مینوچین (۱۳۷۳)، به نقل از سعادت‌مند، (۱۳۷۶، ص ۱۱)، خانواده را محل شکل‌گیری «هویت» می‌داند و آن را خاستگاه هویت انسان می‌نامد. او معتقد است احساس هویت متکی بر دو رکن است: احساس تعلق و احساس مجزا بودن. خانواده آزمایشگاهی است که این دو رکن با هم مخلوط و نسخه‌پیچی می‌شود. خانواده در مراحل اولیه‌ی اجتماعی کردن کودک، رفتار و احساس هویت او را قالب‌ریزی می‌کند. احساس تعلق از برون‌سازی کودک با گروه خانواده و مفروضات او در مورد الگوی مراوده‌ای در ساخت خانواده سرچشمه می‌گیرد که طی وقایع مختلف زندگی، ثبات و استمرار دارد.

سیف (۱۳۶۸) معتقد است که خانواده از یک سری نقش‌ها، وضعیت‌ها و ارتباطات پیچیده‌ای تشکیل نشده، بلکه خود یک نظام است و هنگامی که تغییری در نقش یک وضعیت بوجود آید، باعث تغییر در سایر نقش‌های وضعیت‌های دیگر خواهد شد و در موشکافی بیشتر این مساله ملاحظه می‌شود که هر یک از وضعیت‌های موجود در خانواده به تنهایی تا حدودی یک نظام است، زیرا با ایجاد تغییری در نقش یک وضعیت، سایر نقش‌های آن وضعیت نیز تحت تاثیر قرار می‌گیرد (سیف، ۱۳۶۸، ص ۹۲).

ساروخی (۱۳۷۰)، معتقد است، خانواده در زمره عمومی‌ترین سازمان‌های اجتماعی است، و براساس ازدواج بین دست‌کم دو جنس مخالف شکل می‌گیرد و در آن نوعی مناسبات خونی واقعی یا اسنادیافته به چشم می‌خورد. خانواده واحدی اجتماعی با ابعاد گوناگون زیستی، اقتصادی، حقوقی، روانی و جامعه‌شناختی است. بنابراین همانند آیین‌های عناصر اصلی جامعه را در خود دارد. به عبارتی انعکاسی از کارکردهای یک جامعه است (سعادت‌مند، ۱۳۷۶، ص ۱۲).

خانواده از مهم‌ترین گروه‌های نخستین است. زیرا روابط در درون آن غیر رسمی، عاطفی، چهره به چهره است و اعضای آن به جهت اهداف رسمی با هم در ارتباط نیستند، بلکه برای مقاصد عاطفی بایکدیگر مربوطند. اگر چه خانواده گروهی کوچک در میان سایر گروه‌های اجتماعی است، ولی عملاً اساس و مبنای تمام نهادهای اجتماعی دیگر چون نهاد اقتصاد، نهاد آموزش و پرورش، نهاد مذهب و حتی به نوعی نهاد حکومت نیز در خانواده گذاشته می‌شود (همان).

ثنایی (۱۳۷۰) خانواده را به عنوان یک سیستم، این‌طور تعریف می‌کند: موجودی که اجزای آن با هم تغییر می‌کنند و با انحراف برای حفظ تعادل خود، فعال می‌شود. بنابراین اولاً رفتار اعضای یک خانواده تابعی است از رفتار سایر اعضای خانواده و در ثانی خانواده هم همانند هر سیستمی برای رسیدن به تعادل تلاش می‌کند. رفتار هر فرد در داخل سیستم نقش کارساز دارد و لازمه تعادل سیستم است. حتی اگر این رفتار، رفتار نابهنجار باشد، لذا اگر رفتار فرد مغایر با چیزی

باشد که سیستم را در حالت تعادل نگه داشته، سیستم برای مقابله با این انحراف و حفظ تعادل خود، فعال می شود.

یکی از مسایل عمده‌ای که درباره خانواده وجود دارد این است که الگو و کارکرد خانواده‌های کنونی مانند چند دهه قبل نیست. در سال‌های قبل، خانواده یک شکل مشخص داشت: زن و مرد و فرزندان. مردی که بیرون خانه کار می کرد و مسئولیت تأمین معاش را به عهده داشت و زنی که در خانه بود و به امور خانه‌داری و بچه‌داری رسیدگی می کرد. بچه‌ها بزرگ می شدند، تا سن مشخصی که معمول اجتماع بود با والدین زندگی می کردند و پس از آن ازدواج کرده و در خانه پدری یا در خانه دیگری به زندگی خود ادامه می دادند. امروزه، به ویژه در کشورهای غربی این شیوه معمول و سنتی خانواده تقریباً برچیده شده و خانواده‌ها شکل‌های گوناگون به خود گرفته‌اند. لذا در حال حاضر در حوزه‌های گوناگون قانونی، اجتماعی و روان شناسی، خانواده به صورت‌های متنوع تعریف می شود (آهلبورگ و ویتا، ۱۹۹۲، به نقل از شکوهی یکتا، ۱۳۹۱، ص ۲۳).

به لحاظ اجتماعی، مفهوم خانواده نه فقط افراد را در بردارد بلکه روابط همسران، والدین و فرزندان را نیز شامل می شود. منظور از این روابط ارتباط‌هایی نظیر دلبستگی^۲، قید و بندها و تعهدات است. آنچه ما به نام خانواده می شناسیم از سایر گروه‌های اجتماعی مانند دوستان، همکاران، گروه‌های مذهبی و سنتی متفاوت می باشد (باتلر، بور، باهر و هرین^۳، ۱۹۸۹). اولین مسئله این است که شدت وابستگی افراد به خانواده بیشتر و دامنه فعالیت‌های مشترک افراد خانواده بیشتر و گسترده‌تر از سایر گروه‌های اجتماعی است. علاوه بر این در خانواده نفع و ضرر افراد به هم وابسته است. هم چنین انتظار داریم پایداری خانواده مدت زمان طولانی‌تری ادامه یابد. در واقع گروه اجتماعی خانواده به راحتی از هم گسسته نمی شود و ثبات دارد حتی

1. Ahlburg & vita
2. Attachment
3. Beutler, burr, bahr & herrin

زمانی که فرزندان، خانواده جدیدی تشکیل می‌دهند، والدین، خواهر و برادرهای خود را هم-چنان جزء خانواده خود محسوب می‌کنند (کلین و وایت، ۱۹۹۶).

یکی دیگر از شرایط برای تعریف خانواده، زیستن در کنار یکدیگر است. برای بسیاری از روان‌شناسان اجتماعی، مکان مشترک تعریف واقعی خانواده است؛ بدین معنا که افراد تشکیل دهنده خانواده، یک خصوصیت مشترک دارند و آن زیستن در یک محل است. در مقابل، گاهی افراد در یک خانه زندگی می‌کنند اما خانواده محسوب نمی‌شوند؛ مانند این که ممکن است شما با هم کلاسی یا همکارتان هم خانه شوید. در این صورت با این که با هم در یک محل زندگی و از وسایل مشترک استفاده می‌کنید، وقت مشترکی را با هم صرف می‌کنید، با هم همکاری و به یکدیگر کمک می‌کنید و احساس مشترکی نیز نسبت به یکدیگر دارید اما اغلب، شما را یک خانواده نمی‌دانند (شکوهی‌یکتا، ۱۳۹۱، ص ۲۳).

به لحاظ قانونی نیز تعاریفی برای خانواده ارائه شده است. در کشورهای غربی فرد ممکن است سال‌ها با یک نفر زندگی کند اما فقط ازدواج به آن، صورت قانونی می‌دهد. فرد ممکن است با افراد زیادی در طول زندگی به صورت دوست و شریک زندگی کند اما قانوناً فقط با یک شخص می‌تواند ازدواج کند. هرچند در برخی جوامع ارتباط افراد بدون ازدواج هم می‌تواند حالت رسمی داشته باشد و قوانینی برای آن تعیین شده است.

بنابراین با توجه به ابعاد گوناگونی که برای خانواده متصور است، ارایه یک تعریف جامع که در برگیرنده تمامی این ابعاد باشد دشوار به نظر می‌رسد. اما با این وجود مناسب است که خانواده را این‌گونه تعریف نماییم: خانواده یک واحد منسجم است که با ازدواج زن و مرد شکل می‌گیرد و با اضافه شدن فرزندان نقش‌های جدید می‌پذیرد. اعضای خانواده در مقام ایفای نقش خود بر پایه روابط عاطفی با یکدیگر تعامل داشته و برای هدفی مشترک تلاش می‌کنند.

۲-۱- کارکرد خانواده

کارکرد خانواده^۱ جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمانی، اجتماعی و هیجانی اعضا آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سیلبورن^۲، ۲۰۰۶، به نقل از قمری و خوشنام، ۱۳۹۰). مدل کارکرد خانواده مک مستر^۳ از جمله مدل‌هایی است که در دهه ۱۹۶۰ توسط اپشتاین^۴، بیشاپ^۵ و لوین^۶ در دانشگاه مک‌مستر ارائه شد. این مدل مبتنی بر رویکرد سیستمی است که ساختار، سازمان و الگوی تبادلی واحد زناشویی را توصیف می‌کند (کیت‌نرو همکاران، ۱۹۹۶، به نقل از محمدی‌زاده، ۱۳۸۵). مدل مک مستر مبتنی بر رویکرد سیستمی است که در خانواده درمانی مورد توجه خانواده درمانگران قرار می‌گیرد.

خانواده درمانی بسیار بیش از کار با خانواده‌ها در رابطه با مشکلات بین شخصی آنان است. خانواده‌درمانی یک شیوه تفکر سیستمی و رابطه‌ای و مجموعه‌ای از راهبردها جهت مداخله در مورد افراد، زوج‌ها، خانواده‌ها و سایر سیستم‌هاست. موسسه ملی بهداشت روان خانواده درمانی را این‌گونه تعریف می‌کند:

خانواده‌درمانی یک رویکرد روان‌درمانی است که بر دگرگون ساختن تعاملات بین یک زوج در خانواده هسته‌ای یا گسترده، یا میان یک خانواده و سایر سیستم‌های بین شخصی با هدف کاستن از مشکلاتی که ابتدا به وسیله یک عضو خانواده، خرده سیستم‌های خانواده، خانواده به عنوان یک کل و یا سایر منابع ارجاع عرضه می‌شوند، تمرکز می‌کند (وین^۷، ۱۹۸۸، ص ۹).

تمرکز بر تغییر روابط و تعاملات به عنوان راهی جهت درمان مشکلات انسانی در کانون این تعریف قرار دارد. تأکید بر روابط و تعاملات به این معنا نیست که خانواده‌درمانگران از مدل‌ها

-
1. Family Functioning
 2. Sylbvrn, S.
 3. Mc Master Model Of Family Functioning
 4. Epstein, N.B.
 5. Bishop, D.S.
 6. Levine
 7. Wynne, L.C

و ابزارهای روان‌درمانی فردی بهره نمی‌گیرند، بلکه موضوع این است که آن‌ها مهم‌ترین طریق بهبودی را تمرکز بر التیام روابط میان افراد می‌دانند.

رویکردهای متعددی در خانواده درمانی مطرح است که رویکرد روان‌پویایی، رویکرد تجربه نگر، رویکرد ساختاری و رویکرد سیستمی از جمله‌ی مهم‌ترین رویکردهاست. با توجه به هدف پژوهش حاضر از میان نظریه‌های خانواده درمانی، رویکرد سیستمی به صورت مختصر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲-۲- رویکرد سیستمی

رویکرد سیستمی خانواده از دیدگاه‌های غالب در مطالعات خانواده است. خانواده در این دیدگاه، یک نظام تعاملی^۱ است که درک نقش‌ها و تعامل اعضای آن حائز اهمیت است (ترنبال، سامرز و برودرسون^۲، ۱۹۸۴؛ به نقل از شکوهی‌یکتا، ۱۳۹۱، ص ۴۱).

نظریه سیستمی خانواده بر مفروضه‌های اساسی متکی است که عبارتند از:

۱. بخش‌های سیستم به هم متصل‌اند بدین معنی که هر کدام از اعضا با دیگری ارتباط دارد.
۲. خانواده در جایگاه یک سیستم فقط می‌تواند به عنوان یک کل یکپارچه در نظر گرفته شود نه به صورت مجموعه‌ای از اعضا که از هم مجزا هستند.
۳. خانواده بر محیط پیرامون خود تأثیر می‌گذارد و از آن تأثیر می‌پذیرد.
۴. نظام خانواده یک واقعیت خارجی نیست بلکه یک روش برای درک بهتر مجموعه افراد است؛ بدین معنی که نظام خانواده یک پدیده مجزای فیزیکی نیست و نمی‌توان برای آن الگوی یکسانی ارائه داد. بلکه صحبت از نظام فقط به عنوان یک روش برای درک سازمان‌یافتگی و تجارب مجموعه‌هایی از خانواده‌هاست (کلین^۳ و وایت^۴، ۱۹۹۶).

1. Interactive

2. Turnbull, summers & brotherson

3. Klein, D.M.

4. White, J.H.